

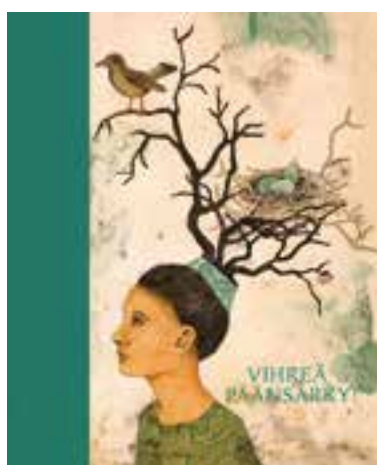
SANNA LEHTINEN

Lääkettä ympäristöhuoleen

Vihreä päänsärky! Taidetta siemenestä kompostiin. Toim. Yrjö Sepänmaa, Liisa Heikkilä-Palo & Virpi Kaukio. Kuvatoimitus ja graafinen suunnittelu Ritva Kovalainen. Maahenki, Helsinki 2017. 184 s.

Merkitsekö luonnon arvottaminen kauneuden käsittein siitä etäännyttämisestä vai päästäänkö estetiikan kautta pureutumaan ihmisen ympäristösuhteen ytimeen? Ihmisen vaikutus ympäristöönsä on väijäämätön. Ihmisen ja luonnon suhteen pohtiminen on polttavan ajankohdasta kuudennen sukupuuttoaalton ja ilmastonmuutoksen kaltaisten ilmiöiden tullessa vihdoinkin osaksi arki-tietoisuutta. Ymmärryksemme näistä ilmiöistä määrittää myös tulevien sukupolvien ympäristösuhdetta kauaskantoisella tavalla. Elämismäämme estetisoituminen ja toisaalta ekologisen ajattelun laajamittainen leviäminen ovat samanaikaisia prosesseja. Kasvikunta edustaa ehkä vielä eläinkuntaakin vahvemmin toiseutta, jota on vaikea ennakoitavasti valjastaa ihmisen suunnitelmien ja tahdon alle.

Kokoelman kirjoittajina on niin kotimaisia kuin kansainvälisiäkin taiteilijoita ja eri alojen tutkijoita. He kaikki lähestyvät ympäristösuhdetta eri alueille laajalti leviävän vihreän ja vihreyden teeman kautta. Kirjan nimi ei avaudu välittömästi. Ilmaus ”siemenestä kompostiin” kattaa kasvin koko elinkaaren, mutta ”vihreä päänsärky” jää takaraivoon askarruttamaan. Ensi näkemältä huomiota herättää myös teoksen ulkoasu, joka palvelee sen sisältöä: kirja jatkaa Maahengen kauniisti toteutettujen ympäristöestetiikan julkaisujen sarjaa. Yksityiskohtiin on panostettu: teemanmukaiset kirjainvinjetit johdattavat artikkeleihin

ja kuvatekstit on sijoitettu sivun ylälaitaan, jolloin lukijan huomio kiinnittyy helpommin ensin kuvaan sen selityksen sijaan.

Taidetta luonnon kanssa

Kokoelman avaavassa kirjoituksessa yksi kirjan toimittajista, ympäristöestetiikan emeritusprofessori Yrjö Sepänmaa, pohtii vihertaitteen tuoreehkoa käsitettä ja käyttömahdollisuuksia. Vihertaitteiksi Sepänmaa, laskee useita erilaisia elävää kasvimateriaalia käyttäviä aloja maisema-arkkitehtuurista kukkienasetteluun. Kasvimateriaalin orgaanisuus ja sykliseen ajallisuuteen perustuva olemus määrittää sen kanssa toimimista: ollaan tekemisissä elollisen, elävän aineksen kanssa, jolla on omat päämääränsä ja taipumuksensa. Toisaalta kasvien kuvaaminenkin kuuluu vihertaitteeseen. Ihmisen toiminnan ja luonnon prosessien sekoittuminen, yhteen kietoutuminen,

on vihertaitteen metodista aluetta. Yhteistoiminnassa pelkkä ihmiseen viittaava tekijä hämärtyy. Vihertaitteeseen ei määrity väistämättä siis taiteeksi tai ei-taiteeksi, vaan taidetta ja taiteenomaisuutta on syytä tarkastella väljemmin.

Vihreään liittyvää käsitteistöä avataan useassa kokoelman kirjoituksessa. Ympäristötutkijoiden Stephanie LeMenagerin ja Teresa Shrewryn tekstistä käy hyvin ilmi ongelmallisuus vihreän ja vihreyden samaistamisessa ekologisuuteen tai erilaisiin ristiriitaisiin tulkituksiin ympäristötietoisuudesta. Taiteilija Jan-Erik Andersson puolestaan muistuttaa abstraktin taiteen kärkihahmojen tympeydestä vihreää väriä kohtaan. Kandinskyn mielipiteestä huolimatta vihreä on osoittanut olevansa itsestään dynaaminen ja pitkälle kantava; konsepti, joka ylittää pelkkään väriin liitetyn mielenlyhtymän ja laajenee mitä moninaisempien ideologioiden yhteiseksi kentäksi.

Maantieteellisesti ja ajallisesti laajalta kerätyt esimerkit taiteesta rytmittävät tekstiä ja toimivat tavallaan sanattoman luonnon edustajana. Mukana on taidetta Taiwanilta Manhattanille ja Turusta riisipelloille. Niinkin erilaiset teokset kuin Jennifer Steinkampin digitaalinen *Botanic* (2015), Ernst Haeckelin luonnontieteelliset kasvipiirroksot (*Kunstformen der Natur*, 1904) sekä Jan-Erik Anderssonin rekonstruoiva ympäristötaideteos *Pebr Kalm Revival* (2012) avaavat kukin omia näkökulmiaan vihertaitteeseen. Samalla taide-esimerkit

kertovat taiteilijan työnkuvan muutoksesta ja monipuolistumisesta sekä yhteistyön merkityksestä etenkin ympäristö- ja vihertäiteessä. Koko kirjan ainutkertaiseen ilmeeseen on pitkälti vaikuttanut kanteen valittu ”Suojelen sinua kaikelta” (2015), jonka tekijä Piia Lehti (s. 1973) menehtyi keväällä 2017.

Vihreät menetelmät ihmisympäristöissä

Taidehistorioitsija Arja Elovirran mukaan romantisoiva ja nostalgisoiva suhde vihreyteen ja luonnon-elementteihin ovat muistumia ihmislajin menneisyydestä. Osin tähän ajatellaan liittyvän myös luonnon terveysvaikutusten, joita on viime aikoina tutkittu myös esteettisen hyvinvoinnin näkökulmasta. Vihreyden lisääminen kaupunkiympäristössä on monella tapaa perusteltua. *Urban retrofitting* viittaa olemassa olevan rakennuskannan ja kaupunkiympäristön kohentamiseen, viherkatot ja -seinät sekä muut vihreäelementit osoittavat, miten ympäristön viihtyvyyttä voidaan lisätä luonnon keinoin.

Tuoreehkoa kaupunkiestetiikan käsitteistöä on esimerkiksi kuraattori Ulla Taipaleen käyttämä ”urbaani akupunktuuri”. Terveysmetaforilla kaupunkiympäristöön tarttuva ympäristötaide ja -aktivismi avartaa käsitystämme luonnon tasapainosta ihmisen muokkaamissa ympäristöissä. Urbaani puoliluonto luonnollistuu, lajien rinnakkainelo ja molemminpuolinen tarkkailu luovat tähän

mahdollisuuden. Mikrointerventiot ekosysteemin elvyttämiseksi tai monipuolistamiseksi ovat myös eleitä, joilla pyritään Taipaleen mukaan herättelemään ”ympäristöherkkyttä ja tietoisuutta” (53). Kaupunkien kerrostuneisuus on vasta kehityksessä ja nyansoitumassa Suomenkin suhteellisen nuorissa kaupungeissa. Ajan-kohtaista kaupunkiympäristöissä on toisaalta myös ylisuunnittelun välttäminen tai suunnittelemattoman suunnittelemisen.

Taipale tuo esiin myös ”keskustamisen”, joka viittaa haitallisiin hierarkioihin keskustan ja periferian välillä. Käsite on käyttökelpoinen, kun lähiöiden trendiäyttyminen on tällä hetkellä agendalla laajemminkin. Samalla ilmi tulee kuitenkin huoli luonnontilaisen luonnon puolesta, sen koko olemassaolon kapenevasta mahdollisuudesta, kun ympäristöjen kokemuksellisen yhdenmukaistamisen myötä katoaa käsitys luonnon ominaisuuksista.

Jokapäiväinen vihreämme

Luontoa pohdittaessa korostuu kokemusten moniaistisuus. Ympäristöestetiikan tutkija Virpi Kaukio käsittelee vihreitä tuoksuja ja hajuainin merkitystä. Harvoin ajattelempa yleisesti miellyttävänä pidetyn vastaleikatun nurmen tuoksun olevan ruohokasvien kaltoinkohdetun tulosta. Myös arjen estetiikan tutkimussuuntauksen ja ”vihreän estetiikan” kehittäjä Yuriko Saito kirjoittaa nurmikosta, siihen liittyvistä esteettisistä ideaaleista, joiden yllä-

pitämisen ekologinen jalanjälki on kestävä.

Arjen sfäärissä onkin paljon huomioitavaa vihertaidetta ilmeisimpien huonekasvien ja leikkokukkakimpujen lisäksi. Arjen esteettiselle toiminnalle on tunnusomaista lukuisat pienet valinnat, jotka vaikuttavat laajalti kertyessään yksilön tasolla ajallisesti ja ihmispopulaation tasolla maantieteellisesti. Saito peräänkuuluttaa tämän toimijuuden tiedostamista ja vastuuta: ”emme ole pelkkiä syrjästäkatsojia ja ihailijoita, joiden arkeen ammatilliset tuottavat kauneutta, vaan myös toimijoita: muokkaamme omaa ympäristöämme oman kauneudentajumme mukaiseksi” (124). Näinkin esteettinen ja eettinen kietoutuvat yhteen.

Teos ei lähde liikkeelle dystopioista, vaan painopiste on luonnon voiman ja elinkelpoisuuden osoittamisessa. Vihreä toistuu ja rönsyyä, siitä ei saa aina täyttä otetta, mutta näin on luonnossakin. Lopuksi avataan planetaarinen näkökulma ekologiaan ja maapallon pinnan elämänehtojen vaalimiseen. Maailmanparantaminen, kirjaimellisesti maailman tekeminen paremmaksi paikaksi luonnon voimin, sen ehdoin, on päämäärä. Tässä hengessä arkitekhti ja muotoilija Lance Hoseyn ”Maapallovisioita” ja Sepänmaan ”Sinivihreä maa” päättävät kirjan: yksittäisestä siirrytään kohti yleistä, läheltä siirrytään katsomaan kauas. Teoksen tarjoamaa holistista otetta tarvitaan yhä enenevässä määrin monimutkaistuvasti toisiinsa kietoutuvien ilmiöiden aikakaudella.